227768

Ioan P. Reteganul

Numărul I.

BIBLIOTECA „VICTORIEI.“

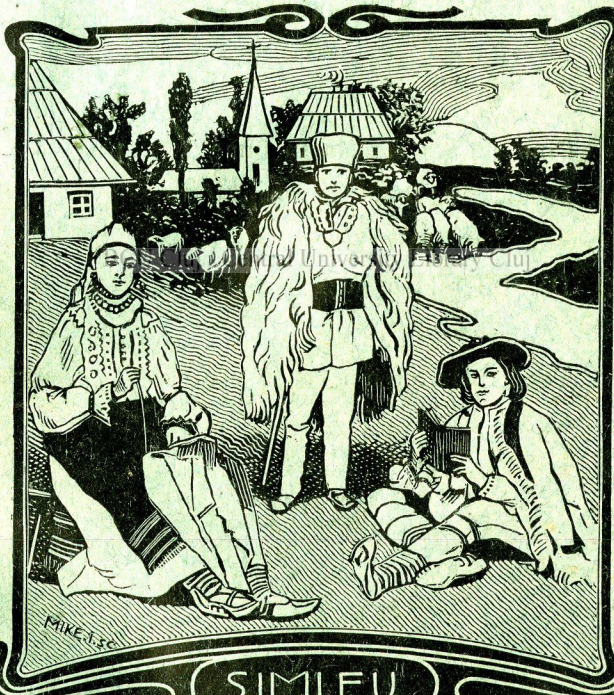

ȘIMLEU.

Prețul 25 fileri.

Biblioteca „Victoriei“ Nr. 1.

POVESTI ALESE

scrise de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ioan Pop Reteganul

Șimleul-Silvaniei
Editura institutului tipografic „Victoria“
1905.

Iubite cetitor!

Când am înființat tipografia „Victoria“ și „Gazeta de Duminecă“ primul gând ne-a fost a sări în ajutor poporului nostru cu un bun nutremânt sufletesc, de care are atâta lipsă. Tot atunci ne-am propus, ca din foițele cele mai bunișoare ale „Gazetei de Duminecă“ să facem cărticele, cari, sub numele: Biblioteca „Victoriei“, să le lățim între poporul nostru.

Acum suntem pe cale a ne ține de vorbă. Cartea I. din „Biblioteca „Victoriei“ e gata. Cuprinde 5 povesti alese de ale neuitatului scriitor poporal, Ioan Pop Reteganul. Cine a avut „Gazeta de Duminecă“ în anul trecut 1904, le-a cetit în foița ei; dar nu-i strică să le mai

cetească din aceasta cărtică, dinpreună cu aceia, cari nu le-au mai cetit nici când.

Dorind ca se fie de folos cetirea acestei cărticele, promitem (făgăduim) că cât de îngrabă vom scoate a doua cărticică din „Biblioteca „Victoriei.“

Șimleul-Silvaniei, April 1905.

Ioan P. Lazar
proprietarul tipografiei „Victoria“
și al „Gazetei de Duminecă“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cine a adus sărăcia în lume?

— „Se pot eu prinde pe cel ce a adus sărăcia în lume, acela știu c'ar pomeni, că și-a dat odată de om! Că l'aș apuca de grumazi și atâta l'aș gâtui, până ar scóte limba de un cot și nu i-aș da răgaz, să sufle, până și-ar da ochii peste cap și ar cădea țeapăn“ !

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Așa zice odată nenea Tóder Buzdugan, într'o Duminecă după vecernie, stând înaintea bisericei de vorbă cu mai mulți înși. Și când își gătă vorba, toți isbucniră într'un rîs cu hohot, de atraseră luarea aminte a lui moș popa, care se apropia încet de ei, răzmat pe cârja lui cea de corn.

— „De ce rîdeți cu atâta poftă? întrebă moș popa care e omul cel mai bătrân în sat, că trecuse de șese-zeci de ani numai de când se popise, iar atunci era aprópe de trei-zeci de ani.

— „D'apoi moș popă — rîdem și noi de pocozeniile ce spune nenea Tóder Buz-

dugan, zice, că de-ar putea el prinde pe cel ce a adus sărăcia în lume, i-ar sucì grumazii ca la un puiŭ de vrabie.“ Așa respunse unul din cei de față. Iar moș popa își răzimă bâta înainte și se propti pe ea, că, numai cele douĕ picióre bătrâne ce le avea nu-i era destulă sprijónă; își netezi cu stânga barba cea albă și tușí odată înădușit, sĕmn, că vrea se stee cu poporenii lui de vorbă. Atunci toți se adunară în jurul lui și se făcură o liniște, cât se auzia și sbârăitul unor musculițe.

Și prinse moș popa a le vorbi așa:

„Și, zeu, voi rîdeți de vorbele lui Tóder Buzdugan! Hm! E drept, că o vorbă cam măsurată a scos Tóder din gură, dar mie nu-mi vine a rîde de ea. Ba din potrivă mĕ mir, că nici el nu știe un lucru atât de ușor, ca acela. Vrea-i Tódere se știi abunășeamă, că cine a adus sărăcia în lume? Iată, eu sum om bătrân, și dar vĕ pot da respuns fórte lămurit, cât toți se-l pricepeți. Dar ca sĕ-l puteți pricepe mai cu ușurință, vĕ dau respunsul în pilde, pe cari le-am vĕzut eu cu ochii mei cești bătrâni.

Mai acum câți-va ani am îngropat pe Pavel Pricină. Știți bine, că din șura unui

creștin l'am dus la grópă, că acolo murise. Când l'a ajuns mórtea era golan, lipit pământului, trăia numai din mila creștinilor. Dar eu îl cunoșteam pe Pavel Pricină pe când era fruntaș între fruntași. Îi remase-se de tată-seu casă bună, grădină mare, moșie frumósă, vite de soiu, cum numai puținei poporeni de ai mei aveau. Și cu tóte acestea muri gol ca napul. De ce? Dóră i-a ars casa? dóră i-a murit vitele? dóră a bolit prin spitale? dóră i-a mânat apa sĕmînăturile? Nu! n'a venit pe el nici o pacoste mai mare decât pe alți ómeni din sat. Și iată, unii s'au ținut în avere, alții și-au chiar mărit averile, iar el a călicit de tot. Știți cum? Iată pe scurt ponturile lui, a umblat tot în pâră, a îngrășat procatorii și judecătorii din averea lui remasă de părinți și dela socri, a pierdut zilele cele scumpe de lucru prin oraș, pe la ușile domnilor, în loc sĕ-și vadă de ogórele sale. Așa s'a măcinat tot binele lui, cât la ei s'a potrivit zicala:

„Săracul de cei sărac?
De ce n'are minte 'n cap!"

Mulți a sărăcit pe calea pe care a sărăcit el, la mulți le-a venit sărăcia din

pricină, că au fost totdeauna ómenii pârilor, ómenii naibei, — cum ziceți voi. Deci: Cine vrea se nu sărăcească, îndestulească-sĕ mai bucuros cu o pace strîmbă, decât cu o judecată dreaptă! Iar tu Tóder Buzdugan, dăte și apucă pârile și pricinile de grumazi și le zugrumă, că vai multă sărăcie aduc ele în lume!

Altă pildă:

Petrea Cârlanului a luat lumea în cap de vre-o 15 ani. S'a dus dela noi cu muiere, cu copii cu tot. La el s'a potrivit zicala: Dela noi din sat numai fómea te póte scóte. Fómea, sărăcia, l'a scos. Dar eu l'am cunoscut de mic. Era fecior de ómeni avuți. Și era singur la părinți. Și cu muierea a luat o zestre frumósă. Dar ce folos? La el s'a potrivit zicala: De-i muierea rea de lucru și bărbatul somnuros — — iacă-te norocul jos. Ei nu-i plăcea lucrul, lui îi plăcea somnul, s'a fost luat Tanda cu Manda! In câți-va ani au păpat tot ce le remase de părinți! Apoi au împrumutat dela o bancă bani cu cambiu fals și au luat lumea în cap și țara în spate. Apucă dar, fiule Tóder Buzdugan, lenea de după cap și o du la părăul morii, de o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

scaldă. Ori îi sucește grumazii, că lenea a adus multă sărăcie în lume.

Mergem mai departe!

Mitru lui Tănase Prisnel n'a fost om lenios, n'a umblat nici în procese și totuși a calicit atât de reu, cât — dacă a voit se aibă de mâncare la copii — s'a prins a fura. Acum e închis, precum știți cu toții. Ei, pe el ce l'a dus la sărăcie? Ori mai bine: în casa lui cine a băgat sărăcia, că din velișteа lui a fost om cu stare? Știți unii, dar se vĕ spun eu, se știți toți!

Mitru lui Tănase Prisnel a fost fecior de gazdă. Știa și o leacă de carte. In cătane a fost corporal. Sosit acasă tot era cămașă cu creței, tot năfrămi de mătasă la grumazi, tot ciobote sclipicióse, tot ciórecі cu șinore; pe scurt: era mai nealcoș, mai fălos ca toți feciorii din sat. Și erau în sat la noi feciori și mai avuți decât el, dar el fusese corporal la miliție. Și s'a căsătorit Mitru după ce a adus atâtea bolunzii în tineret, că până nu veni el din cătane la noi în sat nu se pomenea năfrămi de mătasă, laibăr de postav cu bumbi sclipicioși ca la cocișі, ciórecі cu șinóre, ciobote cu călcâie înalte și câte nebunii, tóte. Destul că după ce aduse în tineret

BCU Cluj / Central University Library Cluj

atâtea prostii, se căsători Mitru, luă pe fata crâsnicului (fătului), fată cinstită și din ómeni de omenie. Dar ea era tineră și cu mintea brudie, lăsă sĕ se facă tóte, după cum credea el că-i bine. Și în câți-va ani tocară tot ce le dădură părinții. Nu dóră că ar fi fost lenios ori ar fi umblat în procese; nu, dar lucrul unui econom cu o moșióră cum a fost a lui, nu aduce atâta cât se cumperi minteni-minteni ciobote nouĕ, rochii de păr, laibere de postav, năfrămi de mătasă. Iar el cu nevasta lui, la câte sĕrbători mari sunt într'un an, la tóte avea haine nouĕ ca ghiața și scumpe. Așa în câți-va ani îngreună moșia la bancă, de nu mai fu în stare se plătească cametele și sĕ-și țină și casa. Ajuns până aci, se gândi, se regândi, și odată-l pun păcatele de face năsărânga, ce o știți: întră pe fereastră în primărie, sparse lada cea grósă de stejar și scóse din ea toți banii, par'că vre-o opt sute bune. Dar l'au prins chiar când era se iasă. Acum știți unde-i. Pe el cine l'a sărăcit? Spune Tódere cine a băgat sărăcia în casa lui? Fudulia, și pe mulți i-a dus fudulia la sapă de lemn!

Pune-te dar Tódere, prinde fudulia de după cap și o aruncă în cuptoriul de

pită când va fi mai ferbinte, ori îi mută fălcile din loc!

Altă pildă:

Finul meu Pahone — n'ar mai fi pomană de el — n'a rĕmas de tată-seu gazdă bună? Nu avea loc destul, vite frumóse, casă bună și o muiere cât se nu-i treci pe dinainte? Acum cine-i códa satului ca el? Mai vede-l cineva cu haine bune și curat ca pe alți botezați? Mai vede-l cineva la sfînta biserică? Mai are ceva, decât sdrențele de pe el? Tóte s'au măcinat cum se macină grăunțele în móră, de nu mai faci din ele în veci grăunțe! Și cu ce? Cu glăjuța! Vinars, vinars și iară vinars! Pentru vinars ș'a vîndut oile și vacile, porcii și boii; pentru vinars a dat la jidan holdă după holdă, fânaț după fânaț, până ce a remas numai cu casa, tótă hîrbuită și acea, și nici casă n'ar avea, dar de două-ori a scos-o cumnatul seu din licitare. Acum e pe numele cumnatu-seu pusă la cartea funduară, se nu o mai pótă îngreuna. Bine-i așa? Și câți făcură și mai fac ca el? Vezi Tódere cine aduce sărăcia în lume? Punete și i-a beția de cap și o fă tótă ferfeniță!

Acum, dragă Tódere, se vĕ mai spun

o pildă, apoi mergem acasă. Dar se nu te superi, că pilda o voi lua-o chiar dela tine.

Tu știi dóră, că ai stat odată mai bine decât azi; leneos nu ai fost, beţiv nu ai fost și nu eşti, după fudulii nu ai umblat și totuși ai sărăcit. Și știi de ce? Iată îți spun eu: Tu, fătul-meu, pe cât te ții de cuminte, pe atâta de multă minte ți-ar trebui. Și iată de ce:

Când te-ai legat de lume nu erai cel gazdă mare, dar sărac ca azi nu erai. Avea-i puțin, dar era al tĕu. Vite n'aveai, dar avea-i de pe slugit vre-o 60 florini și avea-i câteva locșóre, bune-rele cum brumă ərau, erau ale tale. Trebuia ca tu pe banii aceia se iai două viţele, se le creşti și se te capeți la vaci. Dar tu nu făcuși așa. Tu ți-ai cumpărat pe bani o vacă, aceea încă n'a fost rĕu, dar rĕu a fost că ai voit numai decât se ai două. Și ți-ai făcut, dar ți-ai pus și jugul după cap cu ele. Că ai mers la jidan și ai luat o ciológă de vacă bătrână pe cambiu (vechsel), dóră cu 80 fl., deși nu era vrednică nici 40 fl., și ai luat dela el tot pe vechsel o căruță tótă hîrbuită cu 20 fl., așa ți-ai pus o sută după cap. Peste iarnă ți-au mâncat vacile mai

mult fân, decât avuse-și tu. In primăvară ai luat fân în credință. Primăvara vaca cea bătrână dela jidan a murit, dar tu îi erai dator cu 100 fl. și pentru fân cu 20 fl. Ce-ai făcut atunci? Ai vîndut văcuța ta, cea cumpărat pe bani agonisiți cu slugitul, ai plătit fânul și ai dat camăta la jidan pe un an de zile. La anul jidanul ți-a cerut suta. Tu n'ai avut de unde i-o da. I-ai dat un loc, cel mai bun ce biată-l aveai. Așa ai rămas fără códă de vită și cu loc puțin și rău, care din an ce merge se face și mai rău, dacă n'ai cu ce-l gunoi. Acum în casa ta cine a adus sărăcia? Prostia! Că dóră și la carte stă scris:

Săracul, de ce-i sărac?
De ce n'are minte în cap!

Pune-te dar Tódere, și prinde sărăcia de după cap și o înecă unde-i Murășul mai afund!

Așa dară acum știi fiule Tódere, că sărăcia au adus'o în lume: prostia, lenea, fudulia, beutura și procesele. Deci prinde tu de conciŭ pe aceste cinci cocóne și dă cu ele în mijlocul Murășului, unde se face apa sfredel. Că în casa unde a întrat odată sărăcia, nu se mai încuibează binele numai

după ce trec câte-va rînduri de ómeni prin ea; copii, nepoții, ba și strănepoții celui ce a adus'o, trebue se o țină ca pe o cocónă. Cel cu minte se păzește ai da conac; că cine-i dă — n'o mai scóte; mai curînd îl scóte ea afară pe el, ca ariciul pe sobol.

Așa le povestí părintele cel bătrân, moș popa, cum îi ziceau ómenii, iar ei clătinau numai din cap și ziceau: Drept are moș popa, Dumnezeu se-i lungească firul vieții!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dumnezeu tóte le rĕsplăteşte înpătrat.

Nucu Murĕşan dela noi, îmi povesti următórea întîmplare:

„După ce am plinit anul la D-ta, nu m'am mai băgat slugă la nime, că vedeam eu bine că din slugit, cu putin mĕ aleg. Că a întrat fala între feciori şi simbrióra mai tótă trebuia se o dau pe cisme cu creţele, pe cióreci cu şinóre, pe uioş înşinorat, pe laibăr îmbumbit, pe cămeşi cu creţe şi pe câte nebunii tóte; iar stăpânii nu vreau se ştie, de lucruri de acestea.

Ei îmi făceau haine de purtat şi-mi da suma de bani, cât ni-a fost învoieala, şi de aci încolo apă rece! Destul că eu îmi pusesem în gând, încă de pe când eram numai cotângan de 13—14 ani, că îndată ce mĕ vĕd scăpat de cătunie — în sus ori în jos — eu mĕ bag la un pleuar şi învĕţ şi merg *în ţară*, sĕ-mi fac bani, sĕ-mi cumpăr grădină şi sĕ-mi fac casa mea, şi acolo sĕ-mi duc eu muierea în cuibuţul meu, se

nu pótă zice, — când se va întimpla de ni-om ciondrăni vr'odată, — „meri calicule că numai cu ciórecii ai venit la mine!“ Că, uite domnule, eu îs omul tare *năpârcos*, una ca aceea de mi-ar spune-o muierea mea aș fi în stare sĕ-i dau în numele tatălui, cât într'o temniță se putrezesc. Așa fiind lucrul, cum scăpaiu dela dumniata, mĕ învoii cu Petrea Ceteraș dela noi, îl scii dta, ăla ce-o luat pe fata lui Gavrișu Gorii, de are căsuța ai cinașe lângă curtea grofului, — Invoiala ni-a fost așa, că el se mĕ ducă cu el în țară, eu se-i port marfa la tîrguri și la sate, unde mi-a porunci, se i-o vînd și sĕ-i dau samă de tot gologanul. Un an închiat i-am purtat în spate marfa din sat în sat, din tîrg în tîrg, cât e Muntenia de mare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intr'o zi de cătră seară, colo'n postu Sântă-Măriei, eram rupt de fóme și de osteneală și în spate cu marfă ca de 80 de franci. Era o căldură, de gândeai că m'oi topi, nu altceva, și eu în drumul mare; înapoia mea era un sat, din care plecasem pe la prânzul cel bun și amu era pe la ojină, și nu mai dam de alt sat, și nu știam când voiu da de unul; în dreapta — câmpul gol, adeca gol de sate, că nu vedeam numai porumb și

iară porumb, adeca cucuruz, cum zicem noi, dar nici un sat, nici un turn de biserică, nici o casă cât de mică; în stânga tot așa, înainte . . . , înainte mi se părea că vĕd colo departe ceva negreață, sat? pădure? vie? Cine mai știe. — Ici cólea mi-se deschidea printre sĕmînături câte o cărare; dar ce știam eu unde duce? Mĕ temeam se apuc afară din drumul mare, se nu dau de mai reu. Așa mersei tot înainte cu nădejdea că dóră voi întâlni pe cineva, care se mĕ îndrepte la vr'un sat din apropiare. Dar pace! Gândiai că-i drumul părăsit, nu altceva, ori Dómne ferește, gândeai că toți ómenii de pe acele locuri sunt morți, de nu vedeam pe nime. Când era amu sórele numai ca de o suliță pân la deal, dau în urmă de un han sărăcios, adeca cum zic p'aici de o crîșmă, unde o jidană cu câțiva prunci sta pe prismă afară și un strĕin beut sta rĕsturnat pe pajiște cu o sticlă cu rachie lângă el. Și era spătos strĕinul și sdrobia reu românește. Mĕ înfioraiu de el și-mi gândii, aci nu-i de remas preste nópte. Ceru-i dela jidană o țuică și pâne de câțiva bani. Ea-mi dădu țuica, dar pâne îmi spuse că nu are.

Ce amarul meu m'oi ști face? Sĕ rĕmân aci flămând și cu gróza că m'a despoia strĕi-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nul ăla de marfă și de parale, ori se merg mai departe? Nu-i de stat, gândesc în mine, ce a fi, aceea a fi, trebue se merg în óre-cătrău-va. Intreb pe jidană, dacă-i aprópe de aci vre-un sat? Și-mi spune că îndată aci pădurea și din pădure cobor în sat; „pe seară poți fi în sat, de-i merge cât de încet, îmi zise ea.

Imi iau deci marfa iar în spinare și dute, copile!

Și merg și merg, și cólea când se mestecă ziua cu nóptea-s în marginea pădurei. Acolo era un flăcău cam cât și mine, își hrănea boii. Fărtate, îi zic eu, pe care drum ies mai degrabă-n sat? că prin pădure vĕzu-i mai multe drumuri. „Se dai în stânga, pe la marginea din sus a pădurei, că îndată ești în sat.“

Mulțămesc și plec în stânga. Și merg și merg, și se întunecă, și eu tot merg și mĕ afund într'un tufiș, și dau prin bălți și odată mi-se înfundă calea. Ce se fac acum? Rĕtăcit'am? Indreptatu-m'a reu flăcăul?

Și era întunerec de nu vedeam nimic, și nori grei se ridică și începe a tuna și a fulgera, și eu singur înfundat în desiș, stam înmărmurit cu marfa-n spate. M'aș pune sub o tufămĕ, tem se nu mĕ pun chiar pe un

BCU Cluj / Central University Library Cluj

șerpe. Prind a tremura. De sus prind a cură stropi rari dar mari, apoi mai deși și mai mari, în urmă cură ca din cofă. Eu stam răzimat de bâtă și uit se-mi arunc barĕm marfa din spate, care cum turna plóia pe ea, făcea o larmă de mĕ îngrozii. Și în vasele mele se adună apă, de-mi curma umĕrul greutatea. Atunci îm fulgeră pe dinaintea ochilor, de mĕ mai orbește. Dar în acel timp și zăresc, că locul pe care stam era o poeniță, cât o arie de șură, ocolită de tufari deși și 'nalți, cam ca parii de clăi. Arunc marfa jos și mĕ trag sub tufari și mĕ trântesc cu fața-n jos și zic tóte rugăciunile, ce le știam, și-mi fac la cruci, dar numai cu limba-n gură. Pălăria era lângă mine și în ea curgea de pe frunze apă, cât îndată era mai plină. Intr'un târziu stă plóia și iasă o lună plină de îndată-mi luminează tufișul și poeniță. Vĕd atunci și pălăria mea plină de apă. Mĕ reped la ea și mai tótă o beu, de setos ce eram. Indată mi-a trecut și fómea și setea și am adormit și nu m'am trezit până rĕsări sórele. Atunci mĕ ridic, îmi fac cruce, mulțămesc la D-zeu că m'a scos în ziuă și privesc, încătro s'o apuc? Imi iau marfa-n spate și plec tot înainte, cugetând: Dómne óre ce ți-am greșit, de

mĕ pedepsești așa amar? Și mergênd înainte pe colnic îmi sfărm capul, că óre de ce mĕ pedepsește D-zeu atât de crâncen. Atunci îmi vine 'n minte, că fiind odată la noi în Reteag la vite, colo între tufe, la gura Cărbunariului, trecea pe drum un om călare și m'a întrebat că bine merge la Ciceu? Și eu, în loc se-l îndrept se suie tot pe valea ursului la deal, l'am învĕțat înbatjocură și iam arĕtat valea cărbunariului, care-i mai de cătră sat de cât valea ursului cu 2—3 pușcături. Și bietul om era un bârsan ce mergea la Ciceu, se cumpere pietri de móră, apoi se vină cu carĕle după ele, bietul om încă-mi mulțămi și plecă pe valea cărbunariului în sus, iar eu am remas rînjindu-mĕ că l'am păcălit. Și s'a dus bietul bârsan pe valea cărbunariului în sus, până în fundul văii, ce a dat de stani, unde se înfundă valea, de nu vezi numa-n cer și-n pămênt, și de acolo se întórse înjurând de nĕcaz, dar eu nu m'am mai arĕtat dintre tufe. Când a fost iar în drumul țĕrii, eu eram în tufe, iar pe drum trecea un om bătrân de-a umĕr cu o legătură de nuiele de alun, din care faci cercuri, și ia spus bârsanul ce a pățit și cum a umblat ca nebun mai bine de un ceas. Iar bătrânul i-a

zis: Las', fărtate, nu te năcăji, hai că-ți arĕt eu Ciceul, e numai cóle; dar pe afurisitul acel de copil făr'obraz l'a bate D-zeu, că te-a purtat în batjocură, că D-zeu tóte le resplătește împătrat, și binele și reul. Și și-a pus moșneagul rudele jos și s'a dus cu bârsanul până în gura văii Ursului, de unde se vede bine Ciceul, în cât bârsanul nu mai putea rătăci, apoi a înturnat înapoi la legătură-și, tot sucind din cap și vorbind singur: „Batăvĕ crucea de copii lĕpădați! Se purtați nebun pe un biet de strĕin! Dar las, că vi-o-a resplăti Dzeu și vóuĕ! Și când ajunge la sarcina lui de rude, când dă se o ridice, împinge cu piciorul o peatră cât palma de lată din drum și-și face palma pod preste ochi, se vĕzu mai bine, apoi se pleacă și ridică ceva de jos făcênd: „Hm! Óre bun se fie banul ĕsta? Par'căi taler! Póte căi bun!" Și șterge banul de ciórecl și prinde a rîde și a vorbi sîngur: Hm! pentru un zlot aș tot arĕta calea Ciceului la câți ómeni trec pe drum! Auzind eu aceste, ies din tufe și cum dă moșneagul cu ochii de mine îmi arată; „Cei! mĕ ștrengarule! Tu ai îndreptat așa de bine pe bietul bârsan? Harnic melean, nu ți-ar muri mulți înainte! Bine ți-se șede, lihăitule și afurisitule! Dar tea bate pe tine

D-zeu pentru aceea, pe cum bătut eşti şi orb! Uită tu tótă ziua te ai înholbat pe drum şi ţi-ai bătut joc de trecĕtori, dar te-a orbit Dzeu pentru făr'obrăziile tale, de n'ai vĕzut în colb drăguţ de ban ca acesta, şi ai ochi buni, tineri, dar nu te-a lăsat Dzeu sĕ-l vezi, pentru inima ta cea îndrăcită! Şi încă nu-i destul cu atâta, ţine minte, şi dee D-zeu ca eu se mînţesc, că nu vreu rĕul nimărui, dar te miri când şi unde, chiar aşa o se te pórte cineva nebun prin drumuri nebătute, cum ai purtat tu pe streinul acela. Acum hai de-mi ajută la nuielele astea se le iau de a umĕr!" Şi am mers şi i-am ajutat, şi bătrânul a plecat încet cu nuielele cele grele de a umĕr, şi după ce a păşit câtiva paşi, a stat loculuí şi ş'a întors capul în apoi şi vĕzindu-mĕ tot aprins la obraz de rînză şi de nĕcas, mi-a mai zis: „Aşa, bărbat bun, ţine minte vorbele mele: D-zeu tóte le rĕsplăteşte împĕrat, fie binele, fie rĕul ce-l face la óre cine!"

Eu am stat mult privind după moşneag şi ruşinându-mĕ de cele ce făcusem, şi părêndu-mi rĕu de nebunia mea, dar cu deosebire năcăjindu-mĕ cum de un moşneag ponihos se afle un taler de argint chiar acolo,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

unde eu m'am jucat tótă ziua, fară de a'l vedea.

Aceste tóte îmi veniră în minte când mergeam prin pădure, în țară streină, fără a ști unde voiu eși, după ce de ieri de pe asta vreme nu mâncasem nimic, și după ce petrecusem o nópte atât de gróznică în tufe. Și când gândii așa, mĕ porniră lacrimile, aruncaiu marfa din spate și mĕ aruncaiu în genunchi cu fața cătră sóre și mĕ rugaiu cu glas înalt: Dómne Dumnezeul meu și sfînd rĕsărit de sóre, scapă-mĕ de aci cu zile, că în vieața mea minciună n'a eși de pe buzele mele: Apoi mĕ ridicaiu ușurat și mângăiat. Când dau sĕ-mi ridic marfa, vĕd că în urma mea venia încet un călugăr borborosind ceva, póte vre o rugăciune. Eu mĕ oprii până se mĕ ajungă, îmi ridicaiu pălăria și-i sărutăiu mâna. Iar el îmi făcu cruce pe cap și zise: „D-zeu se fie de ajutor la tótă lumea, și nóuă.“ Apoi mĕ întrebă că până nnde merg. Și dupăce-i spuseiu întimplarea, el clăti numai din cap și zise: Nici o faptă, fără resplată fiule: de a făcut'o flăcăul acela cu voia, ca joc se-și bată de tine, mâna lui D-zeu îl va ajunge; dacă înse mâna cea nevĕzută a celui vecinic te-a purtat spre a te înfrica, atunci

pentru a tale fapte ai rĕtăcit. Vino după mine!

Şi m'am dus după călugăr, şi îndată mĕ soóse pe o cărărușă afară din pădure, de unde vĕzui un sătuț, aprópe la pólele pădurei. Acolo călugărul se opri şi-mi zise: Acum mergi cu bine, fiule, şi nu părăsi nici când calea cea dreaptă a adevĕrului, că făcênd așa, nu vei rătăci în veci!

Așa-mi povesti Nucu Mureșan pățănia lui şi eu m'am pus de o am scris, ca şi alții se o cetească, că te miri — dar de vor putea lua ceva învĕțătură din ea. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Degetul lui Dumnezeu.

Țeara Hațegului e despărțită de Bănat prin muntele „Marmore“. Bănățenii zic: „Cum godje treși Marmorele ești baș în Ardjeal.“ Intre Bănat și Ardeal a fost din vremi uitate comunicațiune neintreruptă. Bănățenii treceau Marmorele și erau în Ardeal, Hățeganii treceau Marmorele și erau în Bănat. Tîrgul Bănatului cel mai aprópe de Ardeal e Caransebeșul, la care însĕ poporul îi zice numai Sebiș. Tîrgul Ardealului cel mai aprópe de Bănat e Hațegul. Intre Hațeg și Caransebeș duce un drum oblu dela rĕsărit spre apus, peste muntele Marmore.

Atât în Hațeg, cât și în Caransebeș erau și sunt mulți ómeni, cari trăesc din cărăușit, portă marfă și bucate, parte ale lor, mai mult însĕ de ale speculanților. Din Ardeal în Bănat se cară, pe lângă vitele cele multe, fier, vinars de prune și póme. Din Bănat în Ardeal iarăși vine fier, vin, vinars, póme, bucate și pește. Sunt

adecă timpuri când Țeara Hațegului are vin, vinars și póme mai în abundanță de cât Bănatul, atunci vînd, iar când nu au — cumpĕră; dar bucate și pește totdeauna trebue sĕ cumpere Hațeganii dela Bănățeni, fiind poporațiunea deasă în Țeara Hațegului și locul arător prea puțin pentru numĕrul locuitorilor.

Românii noștri bănățani din jurul Caransebeșului până încóce la Vama-Marga, toți au fost grănițeri, cătane. Românii din Bouțarul de jos și de sus și cei din Bucova, deși sunt în partea apuseană, a Marmorelui, și deci după drept ar fi trebuit sĕ se țină de Bănat, se ținură și se țin de comitatul (varmeghia) Hunedórei, adecă erau și sunt legați nu de Bănat, unde i-a pus firea, ci de țeara Hațegului, de care sunt despărțiți prin Marmore.

Românii din țeara Hațegului sunt de două neamuri: Români si „nemeși". Sub vorba român ei înțeleg pe foștii libertini (răzeși), nobili. Câte-va sate de nobili au fost și grănițeri ținĕtori de Regimentul român I. ardelean, nu de cel bănățan. Intre grănițeri și negrănițeri era mare deosĕbire, dar între nemeș și Român deosebirea era și mai mare. Grănițerii se ținea mai sciuți,

decât negrăniţerii, deci mai sus; faţă de ei negrăniţerii erau mai umiliţi, că ei nu sciau nemţeste, şi nu aveau voiă (nu le era ertat) de-a purta armă, pe lângă ce mai trebuiau se lucre şi la domnii de pământ până cădeau cu nasul în brazdă. Nobilii faţă de Români se deosebiau şi mai tare, purtau haine mai potrivite pe trup, mai pe unguriă, deşi din una şi aceeaşi materiă, ca şi a Românilor, adeca din pănură, apoi ei umblau tunşi, pe când Românii purtau păr mare. Iar sórtea Românilor o scim. Rar se şi întimpla, ca un nemeş sĕ-şi dee fata după un Român, deşi cântau fetele:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pân' ce-i, tată, de Român
E sufleţel de om bun.

Lucrurile aceste, la părere neînsemnate, trebuia sĕ vi-le spun ca sĕ puteţi mai bine pricipe istoria următóre:

Inainte de asta cu vre-o patruzeci de ani, era într'un sat din ţeara Haţegului o societate de cărăuşi speculanţi; cam 5 inşi erau ei, toţi nemeşi. Purtau marfele negustorilor şi măestrilor din Haţeg pe la tîrgurile Hunedórei, Devei şi Orăştiei — în Ardeal, iar în Bănat la Caransebeş şi Lugoş. Tot ei făceau şi negoţ cu bucate,

prune și beuturi; ast-fel le mergea bine, țineau spre acest scop trăsuri bune și cai buni și de regulă umblau laolaltă, știau tóte podurile, tóte crîșmele, tóte tainele cărăușitului. Tot la ei în sat era un om tinĕr cu numele Petre Deactculescu, Român, nici nemeș, nici grănițer. El avea trei cai buni și o cărucióră de-ți era mai mare dragul sĕ umbli cu ea. Fiind el tinĕr, în putere bună, se gândi sĕ-și cerce norocul, când îl lasă lucrul câmpului, sĕ facă dintr'un ban-doi, de s'a putea. Aceasta era într'o iarnă, când erau scumpe bucatele, din causă că tómna căzuse bruma chiar între Sânte-Marii și multe cucuruze rĕmaseră necópte. Se puse deci și așeză fân în sanià, bani în pungă și prinde caii și merge până trece Marmorele și ajunge în Bucova. De acolo încarcă sania cu scânduri și merge ață în Caransebeș. Acolo scândurile totdeauna au bun preț, deci le vinde îndată cu o leacă de dobândă și încarcă sania cu bucate. Singur era singur, dar' se mângăia, că dela ei din sat mai sunt cinci căruțe, tóte după bucate, deci vor merge în societate. Face el ce face, și se întâlnește cu nemeșii dela ei. Ei erau în ospetăriă, la traiu bun, cólea, vin cald și tocană de porc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— „Bună vremea jupâne Păluț!“ zise Petrea întrând, că jupânul Păluț, era mai bătrân între cei cinci nemeși.

—„Se trăiești Petre,“ rĕspunse jupânul, „dar tu ce cauți prin Sebeș, dóră nu te-ai făcut cărăuș?“

— D'apoi, jupâne și ómeni de omenie, știți, ca omul, cerc și eu, de-oiu vedea că-i de mine de unde nu — fie voia Domnului! Am adus niște scânduri din Bucova, și duc înapoi cucuruze, mai pe sama căsii, mai și pentru vînzare, barĕm ceva se mi-se întórne și mie.

— „Așa, Petre, așa! Că așa facem și noi, facem 3—4 drumuri din Hațeg până aci și când am gândi că ne merge mai bine, atunci dăm de năpaste, mai creapă un cal, mai se frânge o rótă, mai dăm de altă pacoste, că Marmorele-i greu, mĕ Petre, e greu și-i lung; drumul tot e ochiuri, ici se poticnește un cal, dincolo se cufundă un dric până'n butuc, și numai D-zeu ne știe. De multe ori sui o căruță cu câte 4 și 6 cai, apoi ne coborim după alta, cât numai noi știm cei cărăușitul. Dar cu cine ești?“

— „Cu cine se fiu? cu D-zeu sfîntul.

— „Apoi e reu, Petre; dar de s'or muia

caii, ori de te-a apuca ceva pe cale ce amarul tĕu vei face singur? Mai bine lasă tu se pórte cărăușiile cine-i învĕțat cu ele!„

— „D'apoi o cercare, nu-i cel lucru mare, de mi-s'a părea bine, de unde nu...“

—„De unde nu, — ți-a părea rĕu cât vei trăi

— „Dar zăboviți mult? Se mergem împreună

— Indată prindem, numai se îmbuce ceva caii.

— Dar tu nu te pui la o litruță de vin cald? Ține bine la frig mĕ Petre!

— Nu mĕ pun jupâne, azi e Luni și eu postesc Lunea, am beut un ciocan de vinars și am îmbucat ceva. Acu merg se prind caii și-i aduc aci, se plecăm deodată.

— Bine-i, numai cât că noi laolaltă numai până în Bucova putem merge, că noi încóce am adus niște mere, iar încolo ducem cucuruz pentru meamțul cel din Bucova, acolo descărcăm și sbîrnăim peste Marmore cu săniile góle, tu cu încărcat nu o se te poți ținea de noi

— Dapoi fie cum va fi, barĕm până în Bucova mergem împreumă.

Așa, Petrea merse și-și prinde caii,

și-i trase lângă birtul, unde se ospătau cărăușii dela ei, și era năcăjit Petrea de primirea cea rece a lor, că își gândi el, nemeși ne nemeși, dar ori și cum îs dela noi, dóră nu s'ar cădea se mĕ înfrice, mai bine sĕ-mi dea curaj.

Până se sosească el, eștia făcură sfat cum sĕ-l desmânte se nu mai facă cărăușii, „că — zise jupânul Ișvan — azi prinde Petrea, din el se învață altul și iar altul și pun Românii mâna pe cărăușii, vor purta marfele mai ieftin, că n'au cheltuiele, ca noi; vezi și pe Petrea, el nici o feliță de vin nu bea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă s'ar deda Românii la cărăușii, atunci ce facem? Ori că vom slobozi din prețuri, ori vom pune de mămăligă cu cărăușitul.“ — „Ei!“ rĕspunse jupânul Jiguța a lui Rozsi, „s'a sătura el de cărăușit numai se mai ningă o leacă, că și până acu-i neaua până în fóle la vite, din drum în lături, dar de mai ninge, cum va eși din urma drumului, îi prăpădit! Apoi noi n'om sta cu ușor, după el, până va sui la deal cu încărcat!“

Astfel de sfaturi făceau cărăușii, până ajunse Petrea îngândurat și înspăimîntat de cele ce-i spuseseră ei. „Nu-i vorbă“,

— își gândea el — „ei au tótă dreptatea“. Ce cap am avut eu se plec singur la un drum așa lung? Incóce fu alta, că peste Marmore trecui cu sania gólă, din Bucova până aici dealuri nu-s, dar încolo ce o se fac? Apoi ĕștia par că nu prea au gând sĕ-mi ajute, de-oi fi în năcaz! Bagseama le pare rĕu, unde vreu și eu sĕ-mi agonisesc o ferdelă de bucate pe muncă dreaptă; ar fi buni bucuroși sĕ merg la ei cu sacul, se mi-l mĕsure cum ei vor, și se le dau cât vor cere.“

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Era cam pe la ojină, când plecară din Caransebes și când fu nóptea într'o vreme, erau la Vama-Marga. Caii le erau obosiți, ei asemenea, deci întrară în lăuntru caii îi băgară în grajd la căldură, saniile în șopru la adăpost, iar ei întrară la căldură în ospĕtăria jidanului. Numai din când în când eșia câte unul afară, se nu-i ciufulească cineva cu vre-un cal ori cu vre-un sac de pe sanie, că pe acolo se țineau și ómeni rĕi. Altcum jidanul ținea doi câni sdraveni pentru apărarea cărăușilor, cari trăgeau la el, ca la ei acasă, de silă bucuros. Tótă nóptea a nins, cât dimi-

neața nu se cunoștea nici urme de drum. Nici poveste n'a fost se pótă ei pleca de acolo până s'a făcut d'albă de ziuă. Când se zărea de ziuă s'a înseninat și s'a făcut un frig de crepau copacii,

Omĕtul s'a făcut făinos de frigul cel mare, dar era mult, Dómne și săniile cărăușilor încărcate tare. Până nu pleca se învoiesc toți 6, adecă cei cinci nemeși și Petrea se plătească lui Jefta, vecinul jidanului din Vama-Marga 1 fl., și el se prindă doi boi la o saniă gólă și se meargă înainte până în Bucova, se le facă o leacă de urmă, o pârtie, cum se zice, și ei se meargă cu saniile încărcate după el.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe amiazi cu mare năcaz erau în Bucova.

Aici poposiră, și cei 5 descărcară sacii de pe sanii și sburară ca vîntul pe Marmore la deal, că din Bucova spre Ardeal se vedeau prin zăpadă urme, căci dormiseră în Bucova la birt vre-o 8 cărăuși din Seghedin, cari purtau fier între Ruskbergul Bănatului și Călanul Ardealului. Aceștia plecară des de dimineață, încet-încet și făcură pârtiă. Așa cărăușii cei 5 plecară și sbârnăiră cu saniile pe lângă Petrea, care plecase mai curînd decât ei,

cu încărcat fiind, mergea încet și tot mereu oprindu-se și odihnindu-și caii. Nu-i vorbă cercat'a el se vîndă cucuruzul la Neamțul din Bucova, ba și la jidanul din Vama-Marga, dar știți cum e lumea, văzîndu-l pe om în năcaz, îmbiau numai ca în batjocură, dându-i mai puțin decât dăduse el pe cucuruz în oraș. Deci își zise: Pagubă cu voia nu-mi fac, ce a da Dumnezeu aceea a fi, eu merg cu povara mea, caii îmi sunt buni, tineri, drumul nu-i tare rĕu, numai cât e greu.

Când îl ajunseră cărăușii cei dela ei, îi rugă sĕ-i dee careva un cal până acasă, că plătește un florin, dar ei nu voiră; ne mai trebuie vitele, respunse jupân Ișvan, nu le putem da de pomană.

„Se sătură Românul de cărăușit, zise jupân Păluț, după ce se mai depărtară.

Mai mână, Petrea, și iar mai stătu, și iar mai mână, și iar stătu până ajunse în vîrful Marmorelui. Inainte de a ajunge însĕ în vîrf, îl ajunseră doi tineri din Bucova, cari mergeau la protopopul din Grădiste, sĕ-și scótă cărți de cununie. Ei erau pe jos. Când sosiră ei, un cal a lui Petrea atâta se muiese, de se culcă jos. Acum se temea c'a înghețа, deci prinse a-l

BCU Cluj / Central University Library Cluj

freca zdravĕn cu un pojmotoc de fân, până se ridică, iar dacă ajunseră tinerii el le zise: „Ajutați-mi o leacă până'n vîrf, că apoi la vale vĕ las în sanie până la pórta Zăicănilor.“ Iar feciorii se învoiră, aruncaseră traistele în sanie și împinseră din dĕrĕt și îndată ajunseră în vîrf. Colo pe la cina cea bună erau în Grădiște la birtul cel mare, unde stătură până dimineața.

— „N'au rĕmas aci niște cărăuși dela noi?“ întreba Petrea.

— „De unde ești dumniata?“

— „Din Totești!“

— „Din Totești? Trecură mai năinte 5 Toteșteni cu 5 sanii și la tótă sania numai câte un cal. Ci că'n vîrful Marmorelui le-au ținut calea vre-o 8 feciori cu puști și le-au zis, că ori îi pușcă și iau tot cei la ei, ori se le dea șerparele și peptarele și dela fie care sanie un cal. Bieții creștini, vezi bine, decât se móră mai bine dădură tot ce cerură hoții.“

„Dómne mulțam, zise Petrea galbĕn ca ceara, făcându-și cruce. Dómne mulțam, că nu voiră a-mi ajuta se merg tot la olaltă cu ei, că de eram cu ei, aveam sórtea lor.

Miercuri pe la prânzișor era Petrea

acasă. Muierea îi plângea, copiii îi plângeau, neamurile îi mângăiau.

— „Dar voi ce vĕ bociți?“ întrebă Petrea, vĕzêndu-i cu ochii roșii de plâns.

— „Dar cum n'om plânge, că am gândit, că te-au omorît hoții, că uite ceia au fost cinci și veniră despoiați de bani și de haine, și numai câte cu un cal, d'apoi tu cum erai singur, te puteau omori și îngropa în omĕt, de nime se nu te afle veci pururea vecinică!“

— „Așa-i, dar tot nu-i așa! Eu nu avu-i ortaci de cale, ce-i drept îi drept, dar avu-i pe D-zeu cu mine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe mine m'a apărat D-zeu, tocmai fiind că eram singur, și-mi era tótă nădejdea numai în ajutorul dumnezeesc, pe ceia îi pedepsi D-zeu tocmai, că ce mĕ părăsiră când eram în primejdie. Că dóră sfîntă-i zicala: Cine sapă grópa altuia cade el în ea.

Pe ei i-a pedepsit D-zeu pentru inima lor cea rea, pe mine m'a scăpat, nu dóră pentru bunătatea inimei mele, că dóră și: eu sunt om păcătos, — ci mai mult m'a scutit, ca se vĕd, că-i dreaptă zi cala popii „Nu vĕ răzimați în boeri, fiii ómenilor, ci vĕ răzimați în Domnul, cel ce a făcut cerul și pământul!“

Prăbuşita.

Este în Ardeal un sat care se chiamă Pruniş, dar azi mai numai pe scrisóre se zice aşa, altcum ómenii din satele vecine de mulţi ani îi zic Prăbuşita. Mult m'am mirat de satul acela, că are dóuĕ nume şi amêndóuĕ românesti; că, bine că mai tóte satele din Ardeal au câte douĕ nume, unul românesc din vecie şi altul unguresc de ieri-alaltăieri, dar sat se aibă douĕ nume şi amêndóuĕ românesti, nu mi-s'a dat se mai vĕd, ori că n'am pus eu sama.

Destul că odată mĕ întâlnesc pe tren cu un om frumos, bine îmbrăcat şi cu o înfăţoşare plăcută. Era ca de 60 de ani. Fiind amêndoi lângă olaltă, prindem la vorbă, ca se ne treacă vremea mai iute.

Mai întâi vorbirăm de umblarea vremilor, de dările cele multe şi grele, de preţul bucatelor şi al vitelor şi de câte tóte. Din vorbele omului meu vĕzui că am lucru cu un plugar harnic şi cu minte. Intre altele-l

întrebaiu: de unde este? Iar el îmi răspunse zimbind:

— Eu îs din dóuĕ sate.

— Cum, din dóuĕ sate, ai moșie în dóuĕ sate?

— Ba nu, ci satul nostru are dóuĕ nume; din moși-strămoși s'a numit Pruniș, dar de vre-o 10—12 ani încóce-i zic Prăbușita.

— Așa, d-ta ești din Prăbușita? Știi că-mi place? Spune-mi rogu-te, cum de a căpătat satul d-vóstre acest nume? Că pe cât știu eu, e pe șes, nu e pe vre-o surupătură de deal. Ori dóră aveți pe hotar vre-o rîpă ce se tot prăbușește?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Ba nu, ci se prăbușește satul, ómenii, vĕzênd cu ochii.

— „Hm! D'apoi cum așa?“

— „D'apoi, dacă chiar vrei se știi, eu ți-oi spune din fir în păr cum stă lucrul, că ce-i drept, nu-i rușine nici păcat se spună omul.

— „D'apoi fi bun dară și-mi spune!“

— „Uite, domnule, sunt om trecut de 60 de ani, am opt copii, am averușcă dela D-zĕu cât nu sunt silit a lucra în brazdă streină, am cu ce trăi de pe o zi pe alta destul de bine, după cum îi binele — în

ziua de azi. Țiu minte din revoluție de par'că numai eri a fost. P'atunci satul nostru se chema numai Pruniș.

Erau în satul nostru Români și Unguri, toți iobagi; Românii erau ca la o miie de suflete și Ungurii ca la 3—4 sute. O sórte aveau toți ómenii dela noi.

In revoluție erau în Pruniș doi preoți, unul românesc — popa Toma, și altul unguresc — iam uitat numele. Popa Toma era popa satului. La el mergea român și ungur de cerea sfat, când era vr'o pricină; la el mergea Român și Ungur de avea pe cineva bolnav în casă, că p'atunci doftorii erau mai rari, nu așa deși ca azi, dar și bólele și morții erau mai rari. Și popa Toma învĕța pe tot omul ce-i călca pragul, nu alegea de-i Român ori Ungur: toți îs alui Dumnezĕu, zicea el. Și era bine de ómenii dela noi, trăiau ca frații și aveau ce le trebue, că popa Toma era îngerul păzitor al satului. El, par'că amu-l vĕd — mergea Sâmbătă seara la biserică cu diacul și făcea vecernia de pe la ojină până pe însărate, și era plină biserica de ómeni — Români și Unguri — că și Ungurii veniau la biserica nóstră mai bucuros de cât la a lor, că nici nu prea știau ei ungurește, dar'

fênul, cum se prindă roii, cum se lucreze, în scurt îi povĕţuia la tóte lucrurile cele bune. Şi era bine la noi în sat şi ómenii aveau ce le trebue. Om beat nu mai vedeai, că de se scăpa careva-cândva, popa Toma ştia tóte, îl chema înainte şi-l spovedea mai avam decât în postul Paştilor: „Da ce-i Tódere, te-ai dat beuturii? Bine-i aşa? O se te sărăceşti pe tine şi se-ţi sărăcesti copii, care te-or blăstăma de nici în grópă nu-i avea pace! Lasă beutura, fĕtul meu, ia pildă dela ómenii cei cinstiţi şi fii fruntea satului, nu códa nimernicilor. Acum Dumnezĕu te binecuvinte şi ia aminte ce-ţi spun, că nu-ţi spun, din ceva rĕutate, fără spre binele tĕu îţi spun!“

Şi creştinul se ruşina şi se pocăia, şi era bine. După revoluţie făcu popa Toma şcólă la noi şi doi ani de a rîndul învĕţă el copii şi diacul, se părîndau: popa Toma-i învĕţa până la ameazi şi diacul după amiazi. Parcă amu-l vĕd, că chiar atunci am prins şi eu a umbla la şcólă, eram ca de 12 ani. Era aspru dar bun popa Toma. Nu răbda necuviinţe în şcólă, nici copil ori copilă necurăţită cum se cade. Şi mergeau strună învĕţăturile. Copii cântau în biserică şi ziceau apostolul, iar părinţii copiilor plân-

geau de bucurie. După vre-o doi ani de zile adusè dascălul pe plată, la care i se da 120 fl. și de fiecare copil câte 10 cupe de bucate, grâu, săcară ori cucuruz, care ce avea. Și așa s'a ridicat la noi o școlă de veniau și copii din sate depărtate la ea. Dar popa Toma era bătrân; copil se lase în urma lui n'a avut, că un fecior ce avusese, îi murise tocmai când gătă învățăturile, iar o fată ce mai avu, nu voi să se facă preuteasă, se rămână în locul tătânesău. Așa la bătrânețele lui era bietul popa Toma singur ca cucul, dar era mângăiat, că are un popor bun și ascultător, care-i lucră tótă cleja și-i dă de fiecare fum câte o măsură de ciucalăi și de fiecare mort mare 4 fl. de aramă; iar de un mort mic un husoș de argint.

Cu vr'un an și jumětate înainte de a muri popa Toma, se întîmplă de móre popa Niculae din satul vecin cu noi, din Rěstócă. Rěstóca e sat mic, abia de vr'o 60 de fumuri,

Așa vlădicia nu dă popă în Rěstócă fără o pune ca filie la Pruniș și popa Toma se le facă slujbele și lor și nouě. Dar popa Toma, om cucernic, a făcut cât a putut, dar după vr'un jumětate de an a scris la vlădicie, că el e bătrân și nu póte fi păs-

tor la două turme, altcum nici nu póte pricepe cum ar putea un păstoriu se păstorească mai mult decât o singură turmă. Vlădicia a dat apoi Rěstóca la alt popă din vecini dar ei deosebit nu i-a dat popă. Dar nu mult dup'aceea dă D-zeu și móre popa Toma. Jalea ómenilor dela noi nu-i om o se pótă spune. Chiar atunci m'a luat pe mine cătană, când a murit popa Toma. Par' că věd ce prohod a avut și ce plângeau ómenii după păstorul lor cel bun. Dar și avură de ce plânge, că de a trăi Prunișul o miie de ani, popă ca popa Toma n'a mai avea. După ce au îngropat pe popa Toma s'au vorbit bă-rânii satului se meargă vre-o câțiva la vlădicie, și sě se róge se le dee un popă cucernic, cum a fost popa Toma. Și s'au dus. Și i-a îmbunat vlădicul, că le-a da popă încă mai învěțat de cum fusese Toma.

Mult se bucurară ómenii de făgădașul vlădicului, dar scură le fu bucuria și amară amăgirea. Că veni de o dată cu iarna un popă la noi, trimis de vlădicul, care-i până-n ziua de azi, dar nu-i póte fi nici umbră la popa Toma. Cum îl vězură ómenii noștri, își ziseră: Un popă ca popa Toma nici vlădicul n'are de unde ne da. Acum ve-

deau ei ce au perdut, dar din grópă nu-l puteau scóte. S'a mai deprinde dóră — ziceau unii moșnegi, iar alți ziceu: Când îi face din leucă dîrgea la îmblăcei, atunci va fi popa ĕsta ca popa Toma! Și pagubă, ĕști din urmă avură drept. Că de când întră el în sat, tóte, dar tóte merg spre stricare, par' că a adus el un sac de rele și l'a deslegat în capul din sus a satului de au înundat tot satul.

Mai întâiu și-ntâiu de tóte slujbele nu le făcea, și nu le face ca popa Toma. La vecernie nu merge mai mult de 3—4 ori pe an, la sĕrbătorile celea mari. Căzanie nu spune-n veci, că bagsama nu știe. Iar slujba o face așa de fuga, de gândești că-l alungă cineva. Numa-l auzi: Iară și-iară tra-la-la-la-la.... Pentru pacea de sus tra-la-lala! Cât nu-i om pământean se-i aleagă ceva din gură. Slujba, care popa Toma o făcea din rĕsărit de sóre până la ameazi, el o gată într'un ceas mic de vreme. Pe tineret îl bufnește rîsul, când îl vede cum se grăbește cu sfînta slujbă, de gândești, că fuge de turci.

Mai fiind lucrul așa, că i-a dat vlădica și satul vecin, lui, care D-zeu mĕ ierte, nici pentru satul nostru nu era destul păs-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

toriu, e vai de loc. Nici merg rînduelile bine la noi, nici în satul vecin. Că se vezi domnule, într'o duminecă-i la noi, și-cum am zis, îndrugă slujba repede — vreme de un ceas, apoi fuga acasă, de unde nu mai iasă între popor numai când are d-lui ceva lipsă. Dar în Dumineca aceea satul vecin e fără popă; îi ceteşte ceva diacul și merg care-n cătrău, cei mai mulți la crîșmă la jidan. In altă Dumineca-i în satul vecin. Atunci e la noi numai diacul, cântă ce cântă, spune — când spune ceva căzanie, și hai a casă. Apoi ómenii noștrii, dacă Dumineca și în sĕrbători nu au ei slujbă dumnezească cum se cade, se dau relelor. Acasă-i omóră urîtul, biserica-i închisă, deci hai la crîșmă. Așa azi, așa mâne, până s'au crescut un rînd de ómeni stricați, rĕi, leneși, fuduli, sfătoși, de se te apere Dumnezeu sfîntul. Așa satul nostru s'a dus și se duce pe povîrniș la vale, se prăbușește vĕzênd cu ochii; nici nu-i mai zice nime Pruniș ci tot Prăbușita și Prăbușita i-a peri numele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Că, se vezi d-ta, rĕul prinde rĕdăcini mai curînd decât binele. Și, ține samă, binele resare numai dimineața, iar rĕul încolțește câtui ziulica de lungă, mai cu samă dela ameazi în spre sară. Cólea pân' pe

la ojină ómenii noștri mai toți îs treji. Dar dela ojină prind a fi lihozi. La biserică nimenea nu la face vecernîe, acasă-i prea devreme de dus, deci numa-'i vezi doi-trei însoțindu-se la câte o jumětate de litră de vinars. După ce iau o leacă-n cap apoi uită de năcazuri, toți sunt bogați. Atunci apoi fac ei tîrgurile, de cari se scarpină în cap adòua zi. In beție, unul cumpără dela un jidan o claie de fân pe cambiu de 60 fl :, și nu-i vrednică 30! Altul tot pe cambiu cumpără o vacă cu 100 fl: de nu-i vrednică nici 50! Dar dóră nu-i pe bani în mână! Altul zălogește în beție o bucată de loc, un altul se leagă de atare cărăușie, pentru prețul jumětate. Și câte bazaconii tóte le fac în beție. Dacă aud muierile de tîrgurile lor și prind a-i mustra, e pricina gata; își bat muierile și ajung la legi, că muierile au neamuri, ies se le scótă și se încinge câte o bătaie de iasă satul întreg. In beție fac tîrguri, cari după ce se trezesc stau se-și smulgă părul, dar a se desface nu se mai póte. Apoi ajung în lipsă de bani, se pótă potoli pagubele pricinuite din tîrgurile făcute-n beție. Aleargă pe la cămătari, cari iau sută după sută. Drept aceea, ne mai putênd purta cametele, aleargă

la bancă, se înglódă până după cap. Astfel, că la noi în Pruniș azi nu suntem mai mult decât dóră 10—12 gazde se nu fim dători, mai mult de 100 de gazde sunt înglodați în dătorii cât nici copii de copiii lor nu s'or scóte din ele. Apoi fiind lucrul așa în sat, așa e și la biserică și la școlă. Școla numai cu numele ni-i școlă, biserica stă acolo gólă și săracă. Că, ce biată a avut, în loc se crească, a mai scăzut. Azi n'are biserica nici pe jumětate din cea ce avea acum îs 30 de ani. Și ce i se pare că are, ceva bănișori, vre-o două — trei sute florinți, nimica tótă, sunt în așa locuri dați și cu așa slabe scrisori, de bun e D-zeu, dar nu cred să se aleagă din cei mai mulți nimica. Averea bisericii nu crește, că nu sunt ómenii cu tragere de inimă cătră biserică. Nu mi-i crede, domnule, dar mi-i și rușine să-ți spun: nici epitrop (curator) nu mai vrea să se pună nimenea. In câteva rînduri a fost protopopul se pună curator, și nime nu se leagă, și nu se póte lega, că cu popa ĕst slăbănog nu se póte eși la cale. Se vază cineva socotelele bisericei nóstre, l'ar prinde mila de noi. Nu mi-i crede domnule, dar spun pe suflet ce face popa ĕsta: pune pe curatori se scótă bani din

BCU Cluj / Central University Library Cluj

lada bisericii ca se-i aducă d-sale vinars și vin și carne, când iasă protopopul în sat, că zice — că el nu-i dător se omenească pe protopopul din al seu. Apoi la socotele pune că-s chieltuele făcute cu esamenul pruncilor. Așa fiind lucrul, ómenii, rei cum sunt, se tem de păcat, se dee socotelele hamișe (false) iar cu popa ĕsta numai socotele hamișe se pot face. Așa ni-a mers satul la prăpădenie, la prăbușire: se prăbușește satul, se prăbușește biserica și școla, și am ajuns de rîs la lume! De aceea se și zice la satul nostru Prăbușita, că s'a prăbuși de tot, de nu i-a trimite D-zeu o căpetenie mai cu cap și mai cu inimă.

Auzind aceste din gura bietului creștin, cugetând, că barĕm jumĕtate sunt drepte din cele spuse, mi-am zis: „Dómne cum mai poți răbda un astfel de preot!“

Tóder sprinten.

Tóder Sprinten din Sărăceni era cel mai mic din copii lui Nichita Sprinten — beţivul. Mai avea doi fraţi şi trei surori, dar cine-i mai ştia pe unde sunt? Tatăl său nu înzădar fu poreclit „beţivul“, că mai tótă vremea şi-o petrecea printre polobócele jidanului. Habar n'avea că casa-i tócă, că copii şi femeia umblă goli şi flămânzi, că locurile-i rĕmân nelucrate; el ştia numai una: beutura. El a *scurnuzuit* şi zicala: „*Mâncarea şi hainele-s numai fudulie, beutura face ce face*“. Şi bea, bea, bea; zi şi nópte era tot ţapân de beutură. Biata lelea Samfiră, muierea lui Nichita beţivul, trăgea zile amare cu harnicul ei de bărbat. Ea, săraca, muncia cât putea, se sature atâtea guri sparte şi se îmbrace atâtea spate góle. Dar ce biată póte o muiere slabă, îngreunată cu o aşa glótă de copii şi bătută de Dumnezeu cu un aşa bărbat becisnic? Îşi uri zilele, îşi ruga

mórtea, dar mórtea nu vine, când o chemi, ci când are poruncă dela cel de sus. După alte năcasuri multe, ce trebuia se rabde biata muiere, se mai întimplà o pacoste: Venind odată odorul ei de bărbat beat leucă dela jidan, o lovi din chiar senin atât de tare cu o despicătură de lemn preste brațul drept, de trebuì se-l pórte legat in lopățele mai multe săptămâni; iar când îl deslegà, când nu mai simți așa dureri mari, acela-i era țapân, nedestoinic de ceva muncă. Vai și amar de zilele ei, cum a trăit de aci-n colo.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și așa trăi multă vreme. Copiii, care cum se *sburătăcea* cât de cât, îl tocmea hărgățel (sluguță) pe la cei ómeni cu dare de mână. Și care se vedea odată scăpat din casa cea gólă, sbura cât vedea cu ochii, mai mult nu să întorcea la cuibul cel gol și sărăcăcios. Așa s'au împrăștiat toți prin satele vecine ca argați, iar fetele la târg ca argate. Amu remase lelea Samfiră numai cu Tóder, cu copilul ei cel mezin și cu sărăcia cea veche. Că bărbatu'so trăia dar mai mult printre polobóce, decât pe la casa lui. Și se mirau ómenii din Sărăcăceni, pe ce foc mai bea atâta? De unde are tot mereu parale, se plătească

atâta potop de beutură, ce tórnă-n el? Ori dóră jidanul îi dă pe rĕvaș? El nu spunea la nimenea nimic, și nimenea n'avea drept sĕ-l tragă la dare de samă; el tot bea și iară bea, iar jidanul îi da bucuros. Las că și el ajuta jidanului câte ceva, mai la umplerea polobócelor, (buclanelor) mai la purtarea lor de ici cólea, mai că-i tăia câte-un lemn, dar pentru muncă atât de puțină, numai nu-i putea da jidanul atâta beutură, cât se fie tot țapân.

Dar trecu zi după zi și cu chin cu vai se făcu și Tóder mărișor, de putea fi de ceva slujbă. Atunci îi tocmi măsa hărgățel la un rezeș (nobil de cei mai mici), om cu stare și cu socoteală. Acolo stătu Tóder până-i veni vremea se meargă la numĕruș; acolo învĕță el lucrurile gospodăriei, de acolo trimetea el sărmanei sale mame câte ceva, ce scotea dela stăpâni în preț de simbrie, mai un sac de făină, mai câte ceva brânză ori lăpturi, mai câte un suman ori altă haină, și așa amu măsa trăia mai fără lipse, din agonisita copilului ei; iar el, Tóder mulțămia lui Dumnezeu că a ajuns în casa unor ómeni cinstiți, de unde póte ajuta pe mamă-sa. Și biata lelea Samfiră încă era mângăiată, că amu are

și ea câte o haină caldă, câte ceva merinde, și nu e nevoită a umbla tot gólă și flămândă și cerșind pe la neamuri și pe la streini.

Dar cu cât se apropia Tóder de douĕzeci de ani, cu atât era lelea Samfiră tot mai îngândurată, tot mai supărată. Numai se trezia plângând din chiar senin și vorbind singură: „De vor lua pe Toderica la óste — ce amarul meu mĕ voiu ști face? Bărbatul mi e un beutor becisnic, copii ceialalți, de când au eșit de sub aripile mele, nu mai abat pe la mine nici sĕ mĕ vează, necum se-mi întindă ceva din agonisita lor. Și vai! mult m'am trudit eu pentru ei, până i-am crescut; mult am plâns la leagânul lor, mult am umblat gólă și flămândă, numai ei se nu ducă lipsă. Și amu, iată! De duc pe Tóder la óste, rĕmân muritóre de fóme, cu beținul ĕsta după cap, care-mi amărește zilele și mai tare!“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar scrisă-i, că de ce te temi nu scapi. Așa fu și cu lelea Samfiră. Colo într'un post de Paști când căuta feciorii de-s buni pentru óste, Tóder fu luat și tómna pe la ziua Crucii, fu dus la óste și cu óstea departe în țerile nemțești, de unde n'a venit acasă trei ani de zile.

Sărmana, lelea Samfiră, cum mai plângea ea, cum se mai văieta, cum își smulgea părul de supărare, — dar tóte lacrămile și tóte suspinele, nu-i folosiră nimic. La plecare Tóder a zis cătră stăpânul său așa: „Stăpâne, te-am slugit vre-o 11 ani, și mai bine, și mai rău, cum am putut, ca un băiat lud și nepriceput ce am fost. Amu trebue se merg la óste, precum bine vezi, dar d-ta fi bun nu lăsa pe mama muritóre de fóme, până mĕ întorc eu; atunci te-oiu slugi omenește, voiu răfui tot, ce vei da mamei mele.“ Și stăpânul făgădui, iar el merse în țĕri streine, unde nu cunoști pe nime, numai frunza și iarba, care-i în tótă lumea. Dar merse în câtva mângăiat, că știa că stăpânu-so sĕ ținea de cuvînt și biata lui mamă nu va duce lipse până va veni el iar acasă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu mare jale s'a despărțit el de mamă-sa, de stăpânii sĕi, de satul sĕu, de prietenii sei din copilărie, dar trebui sĕ se despartă, căci

Porunca împĕrătească
Trebue sĕ se-nplinească.

La vre-o câteva luni, dupăce eși el din țara lui, era alt om. Pe unde era el amu, erau altfel de ómeni, cu streine limbi, cu streine

obiceiuri, dar lui i se părea că aceia trăiesc mai bine de cât ómenii din satul lui, din Sărăcăceni. I-i vedea mai bine îmbrăcați, mai bine grijiți, mai bine hrăniți, vedea la ei case mai mari și mai frumóse, grajduri și șuri mai încăpătóre și mai arętătóre, vite mai frumóse și mai scumpe, pometuri mai mari, în scurt: vedea o lume mai avută, cu un neam de ómeni mai socotiți. Amu nu-i mai părea rĕu că l'au luat la óste, numai o leacă-i era jale, când sĕ gândea la măsa. Altcum ar fi tot cătunit, se vadă lume multă și multe feluri de ómeni, se învețe bunele lor obiceiuri și se aibă ce spune, când va mai merge odată-n satul lui.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trei ani trec de nici simțești, când e omul sănătos. Așa trecură și pentru Tóder și numai se trezi odată pe cale cătră casă. Ar fi sburat, săracul, dar nu avea aripi; avea însĕ picióre sănătósĕ, și acele-l duseră mult mai îngrabă, de cum credea. Intr'o bună dimineață numai se trezi că-i în satul lui, în Sărăcăceni. Pe muma-sa o află sub glia verde, tată-so era tot el, casa surupată, bătea prin ea vîntul pe unde-i plăcea, frații și surorile împrăștiați prin cea lume mare a lui D-zeu. Ce era se înceapă? Se duse la vechiul lui stăpân și

întră ca argat. Acolo puse în rînd tóte, după cum vĕzuse el umblând prin lume, pe unde cătănise. Stăpânul numai se încrucea, de ceea ce vedea, că face și de ce auzia din gura lui. La început nu prea era învoit se lase tóte după Tóder, dar la urmă, după ce vĕzu, că una-două din cele spuse de el es la fel, se învoi bun bucuros.

Și adeca, cum credeți, că a povățuit Tóder Sprinten pe stăpânul seu? Iată cum:

Când venise dela óste era tómnă târziu, bruma era grósă, ba une ori chiar înghețа gârla pe margini câte o leacă. Vitele nu prea vineau sătule din câmp. Nutreț vĕzu, că nu prea este mult la stăpânu-so, după numĕrul vitelor. Stăpânu-so era îngrijit. Ar fi vîndut din vite — nu se îndura, că erau mai pe nimic de eftine; se le bage pe iarnă nu cuteza, se temea, că nu le-a putea scóte-n primăvară, cu nutrețul, ce-l are. Tóder le vĕzu aceste tóte, deci zise stăpânului așa: Bade, prin țerile pe unde am umblat eu, cine are atât nutreț cât ai d-ta, scóte din iarnă un numĕr de vite cât al d-tale grase și frumóse, dar nóuă nu o se ne ajungă.

— Vĕd, că nu-i modru se ni se ajungă,

dar la ei cum de s'ar ajunge? O fi nutrețul mai bun?

Ba nu, ci vitele lor mânâncă mai puțin și totuși sunt grase și frumóse, că stau iarna la căldură, unde mai mâncă, dar mai mult dorm, dar p'aici prin Bucovina nóstră, vitele-s tot afară, vîntul le bate, plóia și ninsórea le bate, frigul le stórce și măduva din óse. Așa nu pot dormi, stau tot sus, tot rod, și tot se leagână de slabe, când es din iarnă. Eu se cercăm se facem o alcătuială pentru ele, un grajd, că nu-i cel lucru mare. Acolo apoi o se vezi, vor mânca mai puțin și totuși vor fi mai grase, și mai frumóse.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Mĕ Tódere, mĕ, tu zici una. Numai cât, vezi tu, aci de când lumea și pământul nimenea n'au umblat cu grajduri, iacă cei tîrgoveți numai, cari au o văcuță dóuĕ, dar noi gospodarii care din mila domnului avem mai cu soție... știi tu bine cum le ținem, afară la largul.

Așa-i, bade, dar — se vezi d-ta, en se cercăm, se facem noi ce n'au făcut alții. Păduri avem, de numai cât nu cad pe sat, se facem, și vom vedea că-i bine. Că eu drept se-ți spun, pe unde am umblat, n'am vĕzut vitele zăcênd cât ține iarna de lungă

în vînt și ger, cum zac ale gospodarilor noștri moldoveni de aici din Bucovina

S'a gândit mult stăpânul lui Tóder asupra vorbelor lui, o nópte întreagă s'a tot gândit și resgândit. Ii părea rău și după locul ce o să-l cuprindă cu grajdul, că dóră lui îi trebuește grajd mare, că are vite multe, dar se gândea și la ticneala ce va avea-o cu vitele lui la scut, la căldură. Ei, dar locul cât îl va cuprinde cu grajdul, nu-i mai aduce în veci ceva folos. Acolo n'a mai putea nici se are, se samene câte ceva, nici se cosască. Dar de odată cu ziua era hotărît.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Mĕ Tódere, mĕ, m'am gândit și m'am resgândit, tot atâta-i, hai facem noi un grajd. Lemne avem destule, scânduri încă avem, și ce nu avem, sunt la cele mori.

— Bine zici, bade, se ne apucăm de lucru, mai chiamă câți-va ómeni, și în câteva zile grajdul va fi gata.

La o sĕptămână după aceea, vitele stăpânului lui Tóder erau la adăpost, nu le ploua, nu le ningea, nici vîntul nu le bătea, erau scutite ca-n casă. Dimineața nu se sculau din așternuturi până era sórele sus, atunci le deslega dela iesle, le slobozia la câmp, și seara veniau ca doba de um-

flate, de sătule ce erau. Seara le lega la iesle și ele dormiau duse până colo la cina cea bună, atunci le băga Tóder ceva paie de ovĕs, ori turgeni de păpușoiu tăiați mărunt cu toporul și până dimineața, ce le sloboziau la păsune, nimic nu le mai trebuia, și totuși când eșiau din grajd, gândiai, că o se sece părăuașul, ce curgea pe la pórtă, atâta apă beau.

Acum vedea stăpânul lui Tóder, că zeu mai ușor se țin vitele în grajd la căldură, decât afară la largul. Cu un lucru nu se putea însĕ împăca: de ce adeca Tóder taie turgenii mărunt, de ce nu-i dă așa întregi la vite? Și întrebă pe Tóder, de ce mai omóră vremea și cu acel lucru? Iar Tóder îi respunse: Așa-i bine, stăpâne, așa am vĕzut, că fac nemții pe unde am umblat, că așa rod vitele tot, de nu rĕmâne nimic.

Acum era împăcat stăpânul și cu aceasta, după ce vĕzu, că în adevĕr vitele lui nu fac ogrinji din turgeni, dar ziua scade, nóptea crește, și odată numai se treziră cu un omĕt până-n genunchi.

Vitele celoralalți gospodari din Sărăcăceni erau p'afară, își mâncau nutrețul din omĕt, îl mai și călcau în picióre, și stau

cârligate de spinare; dar cele ale stăpânului lui Tóder erau la adăpost, mâncau din iesle tot câte puțin și beau apă bine, când le slobozia la gârlă.

După ce frigul se făcu și mai mare, lua Tóder balegă próspětă și cu ea umplea ori ce crepăturiță vedea printre bârne. De ce te mai mângești pe mâni cu balegă? întrebă odată stăpânul seu.

— Dór vezi, că prin crepături întră frigul la vite; se nu le fie frig. Dar sĕ-mi ajuți stăpâne, se suim în pod douĕ-trei cară de nutreț, că atunci va fi și mai cald în grajd.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și așa au făcut, și au vĕzut că-i bine.

Când fu colo prin postul Paștilor mai toți gospodarii umblau în ruptul capului după fân de cumpărat. In Sărăcăceni nu aflau, deci mergeau prin satele vecine, cale departe, și-l cumpărau în focul vînăt de scump. Stăpânul lui Tóder însĕ avea nutreț destul, vitele lui erau grase și frumóse, de gândiai că-s pe la ziua Crucii, când cobor din munte.

— E bun lucru grajdul ĕsta, měi Tódere, zise atunci stăpânul seu. Ar fi bine se-și facă toți gospodarii noștri câte un așa grajd, că se cruță mult nutreț.

— O se-şi facă şi ei, dacă vor vedea că-i bun, respunse Tóder. Dar, stăpâne, ţi-am spus multe de când venii din miliţie, câte şi mai câte vĕzui p'acolo. Ar fi bine se cercăm şi noi cu erburi de nutreţ, cum au nemţii. Ar trebui se sămînăm lucernă şi trifoiu, care se pot cosi de 3—4 ori într'o vară, ar trebui se sămînăm sfecle (napi) de nutreţ, cari dau o hrană bună tuturor vitelor, cu deosebire vacilor cu lapte. Uită-te d-ta, stăpâne, cum e şi grădina d-tale de mare şi de bună, o cosești de 2 ori şi faci 10—12 cară de fân şi 6—8 cară de otavă. De s'ar ara şi şi sămîna cu lucernă, ar da pe de două ori atâta nutreţ, apoi bun, dómne, că se îngraşă vitele de lucernă, ca şi de ovĕs.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Cred, Tódere, dar a fi scumpă sămînţa, de unde în tot anul atâta arat şi atâţa bani pe sămînţă?

— Bade, de sămînăm lucernă, aceea ţine 6 ani, ba şi mai mulţi, iar trifoiul ţine 2—3 ani unde-i place locul.

— Hm! N'ar fi cel lucru mare se cercăm, ci mĕ tem, că nu o se ne iasă strigările; şi atunci ce facem?

— Ce se facem? Cine nu cearcă, nu pierde, dar nici nu câştigă. Am făcut

o încercare cu grajdul și am vĕzut că-i bine; de ce óre n'am face o încercare și cu lucerna și cu trifoiul? Se sămĭnăm la început mai puțin, numai câte un chilogram, și — de vedem că-i bine, la altă tómnă spargem din pagiște și facem loc mult pentru trifoiu și pentru lucernă și pentru napi de nutreț. Aci, vezi d-ta, creșterea și ținerea vitelor este cea mai bine resplătită. Vara, slavă d-lui, se pot ținea vite cât de multe, dar iarna cu ce le ținem și cum? Cu fân bun-rĕu, cum îl putem aduna de pe cele cóste, mai cu ceva otavă din lunci și cu turgeni. Alte neamuri, mai luminate decât noi în ale gospodăriei, au pentru iarnă atâta nutreț bun pe sama vitelor, de ne pun în uimire. Ei au lucernă uscată, au trifoiu uscat, au napi, iar noi stăm numai și numai pe lângă ierburile cari resar din pămĕnt din bună voia lor, nesămĭnate, neîngrijate.

— Apoi unde zici tu, că ar fi bine se cercăm cu ierburi de care spui tu?

— Aci-n grădină. Colo unde-i păpușoiștea (mălăina) s'a ara și s'a sămĭna ovĕs, iar după ce va rĕsări ovĕsul vom sămĭna preste el pe un petec 1 chilogram de lucernă, pe alt petec 1 chilogram de tri-

foiu, iar într'un petec, îndată ce vom ara, la primăvară vom sămîna sămânță de napi; aceea o putem mesteca și cu boabe de porumb, și pe acel loc vom avea și porumb și napi; dar paremise mai bine se fac dacă-s numai napii singuri.

— Dacă-i așa, fă cum știi, eu îți dau voiă, dar atunci păpușoiu unde punem?

— Pentru păpușoiu vom sparge din țelină, că știi d-ta, că el în țelină se face fórte bine. D'apoi bostani ce vom avea în țelină!

Și așa au făcut. Au umplut păpușoiștea cu trifoiu și cu lucernă și cu napi, iar păpușoiște și-au făcut altă nouĕ, cum au spart țelina. Dar n'a avut a se căi. Ovĕsul atâta de gras s'a făcut, încât a trebuit se-l cosască când a prins a înspica și a făcut din el o claie mare de nutreț. La vre-o șese septămâni după aceea a cosit un păr gros de lucernă și de trifoiu, iar tómna târziu a mai cosit un păr de otavă. Și au făcut de pe un petecuț de loc atâta nutreț bun și scump, de se minunau ei înșiși. Napii încă s'au făcut bine. De pe la sfîntul Petru viței trăiră tot cu frunze de acelea grase de napi, cari li-se dau învrâstat: odată nutreț uscat, odată frunze verzi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de napi. Și erau viteii grași și frumoși de-ți era mai mare dragul a privi la ei, creșteau ca din apă. Tómna scóseră napii din pământ, tot ca bostanii de mari. Îi așezară în șură și-i acoperiră cu paie. Iar după ce căzură vitele pe iesle, da în tótă seara vacilor de lapte și viteilor, câte o trocuță de napi tăiați. Și dau vacile lapte bun și mult, și era fălos stăpânul lui Tóder de argatul ce are, dar și Tóder era fălos, că nu l'au lăsat în baltă înnoirile ce le-a adus din țara nemțască.

Ómenii din sat se mirau, de unde știe Tóder al beținului atâtea lucruri minunate, că dóră și din ei, mulți au fost prin cele țeri streine la óste, dar nici unul n'a venit cu capul atât de plin de înțelepciune, ca el.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Avea stăpânul lui Tóder mai mulți copii, dintre cari cel mai mare era Florica, o fată cât se o zugrăvești în icónă, nu alt ceva.

Tóder argatul, era și el ficior, nu tufă, sprinten și frumos, harnic și cruțător, apoi cuminte ca un preot care-i mai cuminte. Dar el era argat sărac; harnicul de tată-so beuse mai tot, ce avuse, deci nu se putea gândi la o fată din ómeni, ca Florica. Nu-i vorbă, o juca el la horă, când începea de

alți feciori mai avuți, mai povesteau ei p'acasă și când erau pe câmp la lucru, dar nu se cuteza nici se gândească, că Florica se-i fie lui nevastă.

Colo după bobotează veniră Florichii peținători din al treilea sat, ómeni cu stare, gospodari vestiți. Tóder era acasă cu stăpânii, Florica era-n șezătóre, că era-ntr'o Joi seara, când torc fetele până târziu, c'apoi Vinerea nu-i bine de tors. Trimiseră deci pe Tóder în șezătóre, se chieme pe Florica acasă, să-și vază peținitorii. Și ascultă el porunca, și se duse, dar se duse tare îngândurat. Se mă duc — își gândea el, se o chiem acasă, ca se o ducă ăștia, colo departe! Hm! Óre... dar nu, una ca asta nu se póte.

Când veniau cătră casă începu Tóder așa: Tu Florică, tu... hm... ce ai zice tu dacă... vezi tu... aș zice și eu o vorbă... se nu te măriți așa departe, se rămâi tu în satul nostru, că... ori cum... ai părinți aci, ai neamuri, ai prietini... ca omul...

— D'apoi, Tódere, și eu așa m'am fost gândit, dar vezi, că tu n'ai zis nimic pân'acum; ce știam eu, ce gânduri te pasc?

— Iacă zic amu!

Și, cum mergeau pe lângă olaltă, se

apropiară mai binișor de olaltă, și — cu o sărutare lungă și dulce — jurămîntul de credință vecînică era făcut. Preste câteva șeptămâni satul era în fierbere.

— Așa, ziceau babele, după cine-și mai știe mărita și gospodariul cel mare pe Florica? după códa satului, după feciorul bețivului!

— En tăceți din gură, respundeau moșnegii și ómenii mai așezați, en tăceți din gură! Cu ce-i Tóder vinovat, dacă tatăso-i cum îi? Óre el l'a cumpănit sĕ se facă bețiv? Tóder e om ca ómenii, e fecior cuminte și frumos, e om harnic și știe cumpăni lucrul gospodăriei, ca nimenea în satul nostru. La socru-so-i trebue un așa ginere, că avere are destulă, încă prea multă, dar singur n'o póte învinge. Cu Tóder împreună lucrând, o se-i crească averea și binele vĕzênd cu ochii. Apoi fetii-i place, ea are se trăiască cu el. Bine face gospodariul, că o dă.

După câteva zile fu nunta, nuntă mare, nu glumă, ca la gospodari.

Acum zice Tóder la stăpânu-so socrule, și munceso împreună, ca tată cu fecior, și binele crește vĕzênd cu ochii.

Sătenii încă au apucat multe din înnoirile ce vĕd, că le face Tóder, și toți cunosc, că un om cuminte ca el nu a mai vĕzut Sărăcăcenii de când lumea și pământul.

Apoi se mai zică cineva, că din tată slăbănog și copii trebue se fie ca el! Iată, Tóder sprinten a dovedit, că nu-i așa!

BCU Cluj / Central University Library Cluj